TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU
PHẬT HỌC
CƠ QUAN NGÔN LUẬN CỦA TRUNG ƯƠNG GIÁO HỘI PHẬT GIÁO VIỆT NAM
ISSN: 2734-9195

AI có thể tạo ra tâm thức chân thật như con người hay không?

ISSN: 2734-9195 09:05 12/03/2025

Con người tạo ra AI, nhưng AI không thể tạo ra tâm thức chân thật của con người. Liệu chúng ta sẽ dùng công nghệ để phát triển trí tuệ, làm chủ công nghệ hay để công nghệ dẫn dắt?

Trong kỷ nguyên AI và công nghệ số, cách con người suy nghĩ, làm việc, giao tiếp đã được nâng cao hơn trước đây. Trí tuệ nhân tạo hỗ trợ con người trong nhiều lĩnh vực: viết báo, sáng tác nhạc, vẽ tranh, tư vấn tâm lý, thậm chí giảng dạy phật pháp.

Vậy AI có thể thay đổi bản chất con người không trong bối cảnh công nghệ số phát triển mạnh mẽ?

Công nghệ tác động đến tri thức con người, nhưng bản chất con người có bất biến?

Ảnh sưu tầm

Lịch sử đã chứng kiến những thay đổi lớn trong cách con người sống và làm việc khi công nghệ phát triển:

Thời kỳ tiền công nghệ: Con người chủ yếu dựa vào tư duy và lao động thủ công, trò chuyện trực tiếp, truyền tải kiến thức qua sách vở.

Thời kỳ công nghệ số: AI có thể giúp con người đưa ra quyết định, tạo ra nội dung, tư vấn cho con người.

Tương lai: AI có thể dự đoán suy nghĩ, điều chỉnh cảm xúc và tạo ra thế giới ảo, nơi con người có thể sống mà không cần tiếp xúc với thực tại.

Một ví dụ điển hình là sự gia tăng của deepfake và AI chatbot, những công nghệ có thể mô phỏng âm thanh và hình ảnh con người đến mức khó phân biệt. Gần đây, một số cá nhân đã tạo ra những "*người thân ảo*" để trò chuyện thay vì tương tác với con người thật, dẫn đến việc xa rời thực tại và thiếu kết nối cảm

xúc chân thật.

Ảnh sưu tầm

Từ góc độ Phật học, không có một bản chất cố định của con người. Tư tưởng này xuất phát từ nguyên lý Duyên Khởi cho rằng mọi sự vật, hiện tượng trên thế gian đều do nhiều yếu tố kết hợp mà thành, không có một bản thể bất biến.

Duyên Khởi trong Phật giáo chỉ ra rằng mọi pháp đều nương tựa lẫn nhau mà sinh khởi, không có thực thể độc lập, không có tự tính. Không chỉ con người, mà mọi hiện tượng tâm lý và vật lý đều vận hành theo nguyên tắc này.

Vì vậy, không thể nói AI thay đổi bản chất con người theo nghĩa tuyệt đối, mà chỉ có thể nói AI là một yếu tố trong tập hợp các duyên tác động đến hành vi, nhận thức của con người. Nói cách khác, con người không có một bản chất cố định, mà luôn thay đổi tùy theo các nhân duyên, trong đó AI có thể là một nhân duyên mới ảnh hưởng đến nhận thức và hành vi.

Nếu nhìn từ Duy Thức học, con người không có một "*cái tôi*" cố định mà chỉ là tập hợp của thức, cảm thọ, tư tưởng, hành vi và nhận thức. Những yếu tố này luôn thay đổi, chịu ảnh hưởng từ môi trường, giáo dục và trải nghiệm cá nhân. Tâm thức có tính chất chủ động, sáng tạo và tự chuyển hóa, còn AI là công cụ phản ánh lại dữ liệu có sẵn. AI có thể mô phỏng hành vi, ngôn ngữ, phản ứng, nhưng không có khả năng phát triển tâm linh, không có nghiệp lực, không có quá trình chuyển hóa nội tâm như con người. Do đó, AI có thể mô phỏng trí tuệ con người, nhưng không thể có tâm thức thực sự vì AI không có nghiệp, không có khả năng tự chiêm nghiệm và chuyển hóa.

Ảnh sưu tầm

Một ví dụ rõ nét là sự thay đổi trong nhận thức của con người khi tiếp xúc với AI. Nếu một người sử dụng AI để học tập, nghiên cứu và khám phá, tâm thức của họ có thể mở rộng theo hướng tích cực. Nhưng nếu AI được dùng để thay thế tương tác con người, để nuôi dưỡng ảo giác về cảm xúc và mối quan hệ, nó có thể khiến tâm thức trở nên chấp trước vào điều xa rời thực tế. Do đó, AI có thể thay đổi cách con người hành động, suy nghĩ, nhưng không thể thay đổi hoàn

toàn bản chất con người, vì bản chất đó vốn dĩ không cố định, mà sẽ thay đổi theo năm tháng, theo sự kiện. Điều quan trọng không phải AI có thể làm gì, mà chúng ta sử dụng AI như thế nào để phát triển trí tuệ và đạo đức.

Mặc dù AI mang lại nhiều lợi ích, nhưng nếu con người không có trí tuệ để kiểm soát công nghệ, sẽ có những rủi ro:

Mất đi sự tự chủ: Khi AI có thể đưa ra quyết định nhanh hơn con người, chúng ta dễ phụ thuộc vào máy móc, dần đánh mất khả năng tư duy độc lập.

Xa rời chính mình: Nếu thế giới ảo trở nên hấp dẫn hơn thực tại, con người sẽ dễ lạc vào đó, quên đi giá trị của sự sống thật.

Ảo giác về trí tuệ: AI có thể giúp con người tìm hiểu phật pháp, nhưng nếu chỉ tiếp nhận thông tin mà không có sự chiêm nghiệm, nó có thể tạo ra một loại trí tuệ hời hợt, thiếu chiều sâu.

Tác động tâm lý tiềm ẩn: Việc phụ thuộc vào AI để đưa ra quyết định có thể làm suy yếu khả năng tự suy nghĩ, dẫn đến hiện tượng "*trí tuệ ảo giác*", nơi con người tưởng rằng họ hiểu biết sâu sắc nhưng thực chất chỉ là lặp lại thông tin từ AI mà không có sự tư duy phản biện.

Tuy nhiên, AI vẫn có thể là một công cụ giúp con người phát triển trí tuệ nếu biết làm chủ nó. Khi sử dụng AI như một phương tiện để tiếp cận tri thức, con người có thể tiết kiệm thời gian, nhưng vẫn cần sự chắt lọc, kiểm chứng và tự tư duy.

Ảnh sưu tầm

Công nghệ không phải là yếu tố quyết định bản chất con người. AI chỉ là một công cụ. Nếu sử dụng đúng, nó sẽ giúp con người phát triển trí tuệ. Nhưng nếu để công nghệ kiểm soát mình, AI có thể trở thành một cái bẫy, khiến con người xa rời thực tại chiều sâu cuộc sống, xa rời chính mình.

Trong một cuộc hội thảo về AI và đạo đức, một vị thiền sư đã nói: "*AI có thể tạo ra một phiên bản hoàn hảo của bạn trên không gian mạng, nhưng nó không thể thay thế chính bạn. Con người cần phải sống với tâm thức thật, không phải với ảo giác mà công nghệ tạo ra*", (sưu tầm). Hay nói cách khác, AI có mọi thứ nhưng thiếu một trái tim.

Con người tạo ra AI, nhưng AI không thể tạo ra tâm thức chân thật của con người. Liệu chúng ta sẽ dùng công nghệ để phát triển trí tuệ, làm chủ công nghệ hay để công nghệ dẫn dắt?

AI- Nguyễn Thúy Anh